

Asya Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar
Year: 5 - Number: 17 p. 165-173, Autumn 2021

“Cemile” Hikâyesi ve “Hernani” Tiyatrosu Üzerine Bir Karşılaştırma A Comparison on the Story of “Cemile” and the Theater of “Hernani”

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.955743>

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
22.06.2021

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
10.09.2021

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
29.09.2021

Asya Studies

Kübra Őeyma Aydın
Yüksek Lisans Mezunu / Kastamonu
Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı
Anabilim Dalı
kubraseymaaydin@gmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0003-1394-8709>

Öz

Aşk, insanın ezelden beri kendinde yitirip yeniden aramaya koyulduğu bir kavramdır. Göstergeler dünyasından bugüne kadar kendi anlamı içinde insana ulaşan ancak insanın artık farklı şekilde yorumladığı bir unsur halini almıştır. Aşk daima çoğalan yanıyla insanlığın idrakini açmaya yetecek niteliktedir. Bundan hareketle Hernani ve Cemile adlı eserlerin idrakleri açan ortak ve farklı özellikleri verilmiştir. “Dünyanın en güzel aşk hikâyesi” olarak nitelendirilen Cemile adlı eserin, romantizm akımının baş aktörü olan Victor Hugo’nun karşısındaki dingin devrimine eserlerin karşılaştırmasıyla rastlanmaktadır. Eserlerin karşılaştırılması mekân, kadın, erkek, öz benlik, vatan, etik ve ahlak, son kurgusu başlıklarıyla verilmiştir. Kahramanların oluşturulma sürecinde genel olarak ihtiyaç duyulan kavramlardan yola çıkılarak bu başlıklar verilmiştir. Bireyin kendisi olmasını sağlayan temel oluşum mekândır. Kahramanlarda mekânın etkisi ele alınmıştır. Farklı kültürlerden iki eser ele alındığı için cinsiyet rollerinin kadına ve erkeğe verdiği anlam bakımından da eserler incelenmiştir. Vatan kavramı bakımından yapılan karşılaştırmada her iki karakterin de kutsal değerleri arasında olduğu aşıkârdır. Bundan hareketle toplumsal normların sonuç haline geldiği aşamalarda kahramanların etik ve ahlak süreçlerinin karşılaştırılması da elzem görülmüştür. Tüm bu olgulardan yola çıkarak kahramanların benlik sürecindeki deneyimleri ve içe dönüş aşamalarının etkileri üzerinde durulmuştur. Eserlerdeki aşk hikâyelerinin bitişinde kahramanlara hazırlanan son kurguların da değerlendirilmesi yapılmıştır.

Bu çalışma, Hernani tiyatrosu ve Cemile hikâyesinin nitelik açısından üstünlüklerini kıyaslamak ve belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cemile, Hernani, Aşk, Öz Benlik, Etik

Abstract

Love is a concept that people have lost in themselves since eternity and started to search again. It has become an element that has reached people in its own meaning from the world of signs until today, but is now interpreted differently. Love is enough to open the understanding of humanity. Depending on this, the common and different features of the works named Hernani and Cemile are given. The calm revolution of the work called Cemile, which is described as “the most beautiful love story in the world”, against Victor Hugo, is encountered by comparing the works. Comparison of the works is given under the titles of place, woman, man, self, homeland, ethics and morality, final fiction. These titles are given based on the concepts that are generally needed in the process of creating the heroes. The works are examined in terms of the meaning that gender roles give to women and men. In the comparison, it is obvious that both characters are between their sacred values. It was considered essential to compare the ethical and moral processes of the heroes at the stages when social norms became a result. Based on all these facts, the experiences of the heroes in the process of self and the effects of the introversion stages are emphasized. At the end of the love stories, the final fictions prepared for heroes were also evaluated.

This study was written to compare and determine the superiority of Hernani theater and Cemile story in terms of quality.

Keywords: Cemile, Hernani, Love, Self, Ethics

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Aydın, K. Ő. (2021). “Cemile” Hikâyesi ve “Hernani” Tiyatrosu Üzerine Bir Karşılaştırma. *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, 5(17), 165-173.

GİRİŞ

Türk dünyasının bilge yazarı Cengiz Aytmatov, Cemile'yi 1958 yılında kaleme almıştır. Eserde eşini savaşa gönderen bir genç kadının hikâyesini anlatmıştır. Cemile kocasını savaşa gönderdikten sonra kayınvalidesi ve eşinin erkek kardeşi ile birlikte yaşamaya devam eder. Vaktini köyünde, eşinin erkek kardeşi Seyit ile birlikte geçirir. Yazar, olayları Seyit'in gözüyle aktarır. Seyit yaşça Cemile'den küçüktür.

Victor Hugo'nun Hernani adlı eseri de romantizmde ses getirmiş bir eserdir. Hernani ile Dona Sol'un aşkını anlatan eser romantizm akımının yansımaları içerisinde yer almıştır. Eserdeki sınıf farklılıkları, iyi-kötü insan ilişkileri, aşk konuları ile romantizmin unsurlarını içinde barındırmıştır. Romantizm akımında önde olan duygular eserde karşılıklı konuşmalar içerisinde net bir üslupla ifade edilmiştir. Edebi tür olarak tiyatro olması eserin insan yaşamını ve duygularını aktarmasında kolaylık sağlamıştır.

Farklı dönemlerde ele alınan bu eserlerde karşılaştırma yapılmasına duyulan ihtiyaç, her iki eserin de aşk teması üzerinde şekillenmesi ve benzer romantik unsurlar içermesinden, bireyi içsel sorgulamalara iten ve bireysel arınma, silkinme ve kendilik şuuruna erme aşamalarının iç gözü yoluyla anlaşılmasına katkı sağlamasından kaynaklanmaktadır.

1. Mekân Bakımından Karakterlerin Karşılaştırılması

Fizik ve metafizik birbirine bağlıdır. Mekân nesne olarak fiziki bir yapı olduğu için fiziksel bir mekâna alışmışlık beraberinde fizik üstü duygu, düşünce ve davranışları da arzulamayı ortaya çıkarır. Çünkü ikisi arasındaki fark yalnızca bireyin algılayabilme sınırından kaynaklanmaktadır. Salt fizikte kalınan bir yaşam biçimi bireyi daraltılmış bir düşünce dünyasından öteye taşımaz. Salt metafizik ise bireyin fiziğe konumlandırılmasında ve istikrarlı bir şekilde hayatın içerisinde akışta kalmasında zorluğa sebep olur. “Metafiziğin arzuda oynadığı rol önem kazandıkça fiziğinki azalır” (Girard, 2013: 83). Fizik ve metafizik arasındaki dengenin sağlanması için duygular ve arzular vardır. Cemile'nin içinde bulunduğu fiziksel ortam olan mekânda fiziğin yani mekânın kendi içinde doyumu gerçekleştirdiği için arzu metafiziğe yönelmiştir. Danyar ile karşılaşması ise bu metafiziğin dışavurumudur. Yani Cemile ve Danyar'ın karşılaşması fizik ile metafiziğin birbirine karıştığı ancak ağır basan kısmın duygular ve arzular dolayısıyla metafizik olduğu aşikârdır.

Hernani ve Dona Sol de fizik içerisinde arzular kaynaklı metafiziğin talebini içten içe duyumsamışlardır. Dona Sol varlıklı bir ortamda olduğu için o da kendi içinde fiziksel unsur olan mekân bakımından tamamlanmışlık içerisinde. Onu Hernani'ye çeken şey de Hernani'nin, tamamlanmışlık unsurlarının dışına çıkabildiği bir birey olmasındandır. Hernani'nin ve Dona Sol'un düğün günü kendilerini öldürmek zorunda kalmaları da metafiziğe duyulan güven ve arzuyu ispatlar niteliktedir.

Mekân, bireyin kendini konumlandırmasını sağlayan, bireye ruhsal ve fiziksel olarak katkı sağlayan bir unsurdur. Bu bakımdan başkahramanların eserlerde buldukları yerler kahramanların tanımlanmasında ve okuyucunun algısında bir resim oluşturulması bakımından önemlidir. Hernani ve Danyar yaşadıkları yer bakımından ortak noktada buluşur. Danyar “Geceyi genellikle dere kenarında, ot yığınlarının üzerinde geçirirdi” (Aytmatov, 2018: 31). Hernani, “Çıplak ayaklarla koştuğum ormanlar oldu tek evim” (Hugo, 2009: 21) diyerek kendini Dona Sol'e anlatır. Doğa evrensel olana açılan ilk mekândır. Yani evrensellik doğa ile eş değerdir. Her iki eserde de kahramanlar doğaya ait olarak resmedilmiştir. Bu da kahramanların varoluşun ana teması üzerinden değerlendirilmesine olanak sağlar. Doğada yaşam, her iki kahramanı da mekânın uzantısındaki değersel bütünlerden ayrı tutar.

2. Kadın Karakterlerin Karşılaştırılması

Kadın karakterler birbirinden fitrat itibarıyla farklılık gösterir. Dona Sol nahif, fedakâr, mazlum ve zulme karşı koymakta eksik ve yetersiz kalan biri iken Cemile sert, şakacı, zulme karşı hakkını savunan cesur biridir.

Cemile ve Dona Sol arasında kendilerini korumayı bilme noktasında benzerlik vardır. “Cemile şaka yapmasını da severdi, ama doğrusu, aşırılığa gidenleri, işin tadını kaçıranları da hemen cezalandırırdı” (Aytmatov, 2018: 18) cümlesi bu benzerliğe örnek gösterilebilir. Dona Sol'un korumacılığı ise kendisini Don Carlos'un kaçırmaya çalıştığında verdiği mücadeleden görülmektedir.

Dona Sol'un ve Cemile'nin de doğal olan eril enerjiye ihtiyaçları vardır. Bu yüzden içinde buldukları toplumdaki farklı olan kimsesiz kişilere aşk niteliğini kendilerinden açığa çıkarırlar. Peter Lauster'e göre “Sevme yeteneğinin geliştirilmesi için çok büyük önemi olan şey, duyarlılıktır. Duyarlılıktan ne anlamak gerekir? Tüm duyular uyanık ve olguya hazır duruma getirildiğinde, duyarlılığa hazırız demektir. Duyarlı olmak çevremde şu anda olagelen her şeye açık olmak anlamına gelir” (2000:

78). Victor Hugo'nun eserinde Dona Sol “Bunu neden yapıyorum bilmiyorum. İster gidin, ister kalın, artık sizinim. Sizi görmeye ihtiyacım var” (Hugo, 2009: 22) diyerek ihtiyaç duyduğu eril enerjinin oluşunu ve akışını sade bir ifade ile dile getirir. Her iki kadın kahraman da, kendilerinde var olan özsel sevgiyi karşı bir enerjide ve doğal haliyle bulurlar. Dona Sol bu şekilde “ruhunun geri geldiğini” (Hugo, 2009: 22) hisseder. Aytmatov'un eserinde ise Cemile, Danyar'a “bilmediğim zamanlardan beri seni sevmiş, seni beklemişim ben. Ve işte geldin, seni beklediğimi biliyormuş gibi geldin” (Aytmatov, 2018: 71) diye hitap eder. Bu cümlesiyle aşkın sonsuzluk anlayışının paralel algısı olan geçmişe ulaştığını ifade ederek zaman kavramındaki geçmiş ve gelecek unsurlarını birleştirir. Her iki eserde de sonsuz olan yaratımın aşk üzerindeki çekimi vardır ve hareket halindedir.

“Mitolojinin resim dilinde, kadın bilinebilenin bütünü temsil eder. Kahraman bilmeye gelen kişidir. Yaşam denen yavaş erginlenmede ilerledikçe tanrıçanın biçimi onun için bir dizi değişimden geçer: hiçbir zaman kahramanın kendisinden büyük olamaz, ama onun kavrayabileceğinden daha çoğunu vaat edebilir. Cezbeder, rehberlik eder, zincirlerini kırmalarını sağlar. Ve eğer kahraman onun arzusuna uyabilirse, ikisi, bilen ve bilinen, her türlü sınırlamadan kopacaktır. Kadın duyuşal maceranın yüce zirvesine götüren rehberdir. Beceriksiz gözler tarafından aşağı konumlara düşürülür; aldırışsızlığın kötü gözleriyle sıradanlık ve çirkinliğe gömülür. Fakat anlayışın gözleriyle kurtarılmaktadır. Onu olduğun gibi, gereksiz velveyle değil de gereksindiği kibarlık ve kendine güvenle görebilen kahraman, gizil olarak kral, onun yarattığı dünyanın ölümsüz tanrısıdır” (Campbell, 2013: 256).

Her iki eserde de Dona Sol ve Cemile bütünü temsil etmenin gücüyle kendi aşklarındaki kahramanları olan Hernani ve Danyar'a bunu hissettirmiş, onların zincirleri kırmalarını sağlamıştır. Hernani ve Danyar ise hazır bulunuşluklarıyla, kadın karakterleri yeterince kıymet verilmemiş olmaktan “anlayışın gözleriyle” kurtarmışlardır. Kahramanlar bu açıdan birbirleri içinde olan özsel döngüyü tamamlayabilmiş karakterlerdir.

3. Erkek Karakterlerin Karşılaştırılması

Hernani, Dona Sol tarafından haydut iken sevilmiştir. “Çıplak ayaklarla koşturduğum ormanlar oldu tek evim” diyerek haydutluk kavramının içerisinde varoluşsal yalnızlığını ifade etmiştir. Danyar maddi hiçbir varlığa sahip olmayan biri olarak Cemile tarafından sevilirdi. Freud'a göre “birey grup içinde özgürlükten yoksundur” (Freud, 2019: 30). Hernani, devletten arı sürgün halinde olan bir yaşam ile biçimlendirilmiş ve böylece kendisine özgür bir kahraman imajı çizilmiştir. Hernani'nin salt aşkı yaşama noktasında herhangi bir engeli yoktur. Bu açıdan Danyar ile benzerlik gösterebilir. Danyar da hiçbir şeyi olmayan biridir. Eserlere bu açıdan getirilecek olan ortak açı, bütün “sahip olmalar”ın en aza çekildiği, sahip olanların da en aza çekilene yöneltildiği, salt aşkın gerçek kılındığı ve sahip olunduğu bir yapının mevcut olduğudur. Hernani, daha sonra şövalye olmakla gruba dâhil edilerek özgürlüğü elinden alınmış gibi gözüksün de aşk onun için yine kurtarıcı niteliktedir. Bu kez aşk için ölür, sonsuz olur ve var olan özgürlüğünün üzerinde daha da üstün ve kutsal bir özgürlük ile kimliklenir.

Hernani henüz benliğinden sıyrılmış değildir. Dona Sol'un amcası ile nişanlanmasından ve onu öpmesinden rahatsız olur. Hernani, “Daha dün sizi öpmedi mi, bunu da düşünmeyeyim mi?” (Hugo, 2009: 19) tepkisiyle kıskançlığını ortaya koyar. Bu, onun sevgide yaşadığı güvensizliği de ortaya koyar.

“Sahiplenme tutkusu ve sahip olunanı koruma yanında bilinçaltındaki ayrılık korkusu da belli bir rol oynamaktadır. Bu durum, çocukluk dönemindeki gelişimi ile bu dönemdeki çevrenin ve getirdiği tehlikelerin karşısında korumasız kalakalmak korkusu ile ve yine bu dönemde egemen olan ana babadan ayrı kalmak korkusu ile yakından ilgilidir” (Lauster, 2000: 37).

Hernani'nin ormanı evi bilmesi onda varoluşsal bir güven açığa çıkarmasıyla daha emin yaşaması mümkün iken tersi olmuş, daima savunmaya, tehlikeye açık biri olarak yaşamasının neticesinde kendisinde açığa çıkan duygu, ‘tutunma’dan sonra bırakmakla yeniden karşı karşıya kalma korkusudur. Osho'ya göre “Korku, sahip olma arzusundan doğar; bir yan üründür; sahip olmak istersin, o yüzden korku başlar. Eğer sahip olmak istemezsen korku da olmaz” (2008: 37). Hernani, sevdiği kadına sahip olmaya çalıştığı için korkmuş ve kıskançlık duygusuna itilmiştir. Bu noktada Hernani, sevgisinin eylem sürecinde iken tikanıklık yaşamıştır.

Cemile'de ise Danyar herhangi bir kıskançlık göstermez. Cemile'nin erkeklerle şakalaşmasına dahi sesini çıkarmaz. Hatta “Cemile'nin şakaları gibi ilgisizliği de bir kere olsun Danyar'ın sabrını taşırmadı, onu kızdırmadı. Sanki her şeye katlanmak için yeminliydi” (Aytmatov, 2018: 38). Çünkü Danyar sevgi noktasında bir güvensizlik yaşamamış, var olan her şeyi sevme yetisiyle kendini donatmıştır. Lauster'e göre “İki insan mülkiyeti düşünmeden karşılaştıkları ve kendilerini yani kendini ve

karşısındakini meta olarak görmediği zaman sevgi en arı biçimiyle güzel olur.” (2000: 36). Sevgi, sahip olmayı ve olunmayı içermediğinde kendisi olur. Sevginin, herhangi bir kişi ya da mülk üzerinden sahiplenilmesi söz konusu değildir. Sevginin varoluşsal benliğini gerçekleştirme için anlamların, kuralların, kısmen de olsa duyguların tutsağı olmaktan uzak olması gerekir. Danyar, varoluşun ana teması olan sessizlikten karakterini aldığı ve sessizliği eyleme döktüğü için sevgisi daha kapsayıcı ve kucaklayıcıdır. Yaratılış sisteminde erkek, yeryüzünü temsil eden kadının çobanı gibidir. Çobanın varlığı bir dağa benzer. Dağ gibi olan erkeğin güç iradesinin eyleme dökülmesi söz konusu olmadığı gibi, bu gücün varoluşsal bir döngü içine aktarılması ve yayılması, doğal olarak insanlığın üremesini, üretmesini sağlaması kadının kendini bu varoluşa bırakmasıyla gerçekleşir. Yani erkeğin gücünün kadında her hangi bir hükmü yoktur. Cemile eserinde ise bu gücün yalnızca varoluşsal betimlemesi ortaya konmak istenmiştir. İç dünyasındaki gücün yaratımı ve derinliğini Danyar, sessizliği ile ifade etmiş ve bu şekilde Cemile'nin dikkatini çekmiştir.

4. Aşk Teması Üzerine Karşılaştırma

Cemile'nin kocası Sadık, yazdığı mektupta Cemile'nin kendisinden beklediği cümleler kuramamıştır. Sadık gelenekleri, tabuları aşabilen biri olamamıştır. Bu, Cemile'nin ruhuna aykırıdır. O her zaman şeffaf olmayı yeğlemiştir. Danyar ise Cemile'ye bütünsellikten baktığı için, herkeste kutsal olan vatanın özünden seslendiği için, türküsüyle Cemile'yi kendi özündeki vatana davet eder.

“Bir arayan olmaya, bir araştırmacı, bir yaratıcı olmaya hazır olmalısın ama çok az insan kutsal bir yolculuğa ya da kalbin daha derindeki sessizliklerinin içine girmeye ya da sevginin sorumluluğunu almaya isteklidir. Bunun çağrıştırdıkları çok büyüktür. Hüznün karanlığını dağıtmak zorundasın, yoksa er ya da geç bir hapisaneye gireceksin. Ağırlık çok fazla gelmeye ve seni bir esarete ya da tutsaklığa zorlamaya başlamadan önce durumu yaratıcı bir insan haline gelerek değiştir” (Osho, 2015: 260).

Cemile için şeffaflık fitratında olabilecek en güzel giz budur. Cemile bu gizin büyümesine kapılır. Eşi Sadık'ın Cemile'ye mektubunda yer vermemesi kendi özgürlük alanını bile oluşturmadığındandır. Bu durum, Cemile'nin kendisini yaşamasını da kısıtlamıştır. Dolayısıyla bu sevgi, özgürlüğü vermeyen açmamış bir çiçekten öteye gitmemiştir. Cemile de, Danyar'ın sesiyle ve sessizliğiyle, Danyar'ın kalbindeki derinlikleri türküsü vasıtasıyla sezgileyerek algılamış ve bunu içsel boyuttan dışarı taşıyarak sevginin sorumluluğunu üstlenmiştir. Cemile, kendisine sunulmuş alandan kendini firar ettirmiş ve sevgiyle gelen özgürlüğü seçmiştir. “Âşık olan her insan, dünyasal kısıtlayıcı bağlardan kurtulur ve acıyı, ölümü, ‘rüsva olma’yı bile bile sevgilisinin yoluna gider; ‘Varsın Danyar’ın kaputu eski, pabuçları delik olsun!” (Korkmaz, 2015: 339). Cemile'nin ruhunu tamamlaması onun Danyar'ı sevmesi için yetecektir. Korkmaz'a göre “aşk bütün canlılar için bir ruh ihtilalidir! Çünkü onun yaktığı her şey, aynı zamanda rönesans, bir yeniden doğuştur” (2015:342). Cemile, rönesansını Danyar ile başlatır. Danyar'ı tanıdıktan sonra şen karakterine daha olgun biri eklenir. “İnsan doğduğu andan itibaren başlayarak iki eğilim arasında gidip gelir: Bu eğilimlerden biri aydınlığa çıkmak, öteki anne rahmine dönmektir; biri serüvene yönelmek, öteki kesinlik peşinde koşmaktır; biri bağımsızlık için tehlikeyi göze almak, öbürü korunma ve bağımlılık aramaktır” (Fromm, 2014: 89). Hernani ve Dona Sol bağımsızlık için tehlikeyi göze alan tarafta yer alırken, Cemile ve Danyar serüvene yönelip aydınlığa çıkan tarafta yer alırlar. Bu noktada da eserde kahramanlar açısından benzerlik söz konusudur.

Hernani'de ‘soyluluk’ teması kahramanlarla birlikte verilmiştir. “Topluluğun çapı genişlediği zaman da ırk, ulus, dinsel ya da siyasi partiler “anneler” imiz, başka deyişle korunma ve sevgi gereksinmemizin güvenceleri olur. Daha ilkel bir eğilim taşıyan kişilerde de doğanın kendisi, yeryüzü ve deniz ‘anne’yi gösteren büyük güç olurlar” (Fromm, 2014: 89). Soyların eşitliğe dair etkisinden yola çıkılarak Hernani karakterinin kendilik sürecinde bir bocalama yaşamasına da sebep olmuştur. “Soylu bir kana sahip olan erkeklere ve kadınlara başkaları karşısında bir avantaj sağlayan ve daha üstün bir saygı görme hakkını onlara tartışmasız olarak veren şey, kalıtsal aktarım tarafından giderek daha da çoğaltılan iki sanattır: Yönetebilme sanatıyla onurlu itaat sanatı.” (Nietzsche, 2018:283) O, soylu oluşuna rağmen eski yönetim gücünün kendinde olmadığı için bir sürgün yaftası yemekten yakınır ve varlık durumunda med cezirler yaşar. Cemile hikâyesinde ise herhangi bir soy mefhumu yoktur. Kahramanları özel kılan, öne çeken dünyevi bir saltanat, oluşum yoktur. Nietzsche'nin dediği gibi “onurlu itaat” açısından da bir soyluluk durumu oluşmamaktadır. Cemile ve Danyar kendi doğal halleriyle iç içedirler. Kahramanların bir soyluluk durumundan ziyade sadelikten ve doğallıktan meydana gelen ve bütün insani yapılanmalardan kahramanların soyulmuş olma durumu söz konusudur. “Dünyanın en güzel aşk hikâyesi” diye nitelendirilmesinde bu oluşumun etkisi çoktur. Cemile ve Danyar'da öne çıkan tek özellik

aşktır. Danyar, hiçbir maddi varlığı olmayan kimsesiz, zavallı gibi görünen ama kendilik şuuruna ermiş bir karakterdir.

“Danyar âşıkta. Denizler kadar derindi onun aşkı. Bunun iyice seziyordum, ama başkalarının aşkına hiç benzemiyordu. Çok büyük bir aşkı bu. Hayat aşığı, toprak aşığı, tabiat aşığı idi. Bu aşkını içinde saklıyor ve türkülerde duyup yaşıyordu. İlgisiz bir insan, âşık olmayan bir insan, sesi ne kadar güzel olursa olsun, böyle şarkı, böyle türkü söyleyemez” (Aytmatov, 2018: 49).

Danyar, yokluk şuurunda söylediği türkü ile batınındaki hakikati ifade edebilmiştir. Onu dinleyen herkes ve her şey de teklik bilincinden etkilenmek zorunda kalır. Bunlardan biri de Cemile’dir. Cemile, bu türküyle kendindeki rahim duruşunun karşılığı olan rahman şuurunu fark eder ve aşkını sonsuz olandan yana kullanır. “Zaman ve mekân ötesindeki ruhun özgür yitimi olan aşk, sonsuz varoluşlara, doğuşlara açtığı insanı zincirlerinden koparır ve ölmezliğe erıştırir” (Korkmaz, 2015: 343). Cemile, Danyar için değer olarak atfedilen ne varsa hepsini bırakmıştır. Bu onun kendine yolculuğunda ölmezliğe ulaşmak için attığı büyük ve ciddi bir adımdır. Dona Sol’un, Don Guyez’in egosal baskısına Hernani’yi tek başına teslim etmek istememesi de onun egosunun yitimidir. Dona Sol de Hernani ile zehiri birlikte içerek ölmezliğe ulaşır.

Seyit, aşkın farkındalığını kendisiyle yaşayan biridir. Seyit’ in “Varsın Danyar’ın kaputu eski pauçları delik olsun! Ondaki ruh zenginliğinin hiç birimizde bulunmadığını çok iyi biliyordum ben” (Aytmatov, 2018: 76) ifadesiyle Cemile ve Danyar’ın aşklarının saflığı Seyyid’in masumiyetiyle, çocukluğuyla birleştirilir. Seyyid’in “Ben yalnız Cemile’den ve Danyar’dan değil, çocukluğumdan da ayrılmıştım” (Aytmatov, 2018: 75) cümlesi ile dile getirilen, Cemile ve Danyar’ın aşklarıyla özlere inerken, Seyid de çocukluğunu saflığını yeniden ve yeniden yaşaması ve bundan haz duymasındır.

“Eğer seversen kendinle ilgili sahip olduğun tüm kavramları bırakmak zorunda kalacaksın. Eğer seversen ego olamazsın çünkü ego sevgiye izin vermeyecektir. Onlar uzlaşamazlar. Eğer egoyu seçersen sevgiyi seçemeyeceksin. Eğer sevgiyi seçersen egoyu bırakmak zorunda kalacaksın dolayısıyla korkuyu da. Sen ne zaman seversen ölümden daha büyük korku seni pençelerine alır. Bu nedenle sevgi yeryüzünden silinmiştir. Ender olarak, çok ender olarak sevginin akması olgusu gerçekleşir.” (Osho, 2006: 234).

Hernani de Danyar da yetiştikleri mekân bakımından varoluşun içerisine doğmuşlardır. Bu yüzden onların kendileriyle alakalı herhangi bir bırakacak şeyleri bulunmamaktadır. Bu kahramanlara cesur bir yaşamı ve cesur eylemlerin gerçekleştirilmesini mümkün kılar. Yalnız Hernani, aşka başlarken varoluşçu olsa da aşkı devam ettirirken egosuna teslim olduğu için med cezirler yaşar. Yani varoluştan aldığı cesareti kaybetme korkusuyla devam ettirir. Sevgi ve korku birbirinin zıttı olmakla birlikte, birbirini destekleyen iki duygudur. Hernani de sevgisinin büyüklüğü ve seviyesinin yukarda olmasından dolayı kendisini korkunun pençesine düşmekten alamaz. Yani sevgi, haddini doldurduğunda evrensel yasa kuralları gereği taşırılırken kendini korkuya bırakır, korkuyla devam eder.

Danyar ise kendini korkularından tam anlamıyla arındırmıştır. Varoluşsal yaşamından aldığı gücü devam ettirebilmiş, kaybetme korkusu içerisine girmemiş. O kendisiyle alakalı olan her şeyi bırakmış, ender olarak gerçekleşen sevginin yalnızca sevgi olarak akışını gerçekleştirmiştir. Cesaret, sevginin kendisi olabilmesine izin verildiğinde anlamsal yücelik kazanır.

5. Özbenlik Kavramı Üzerine Karşılaştırma

Gelenekler, yıllanmış tabuların karakter haline gelmiş ürünleridir. Özden doğan ancak zamanla özden uzaklaşan, öze ulaşmayan ve daima şekli öne alan ve önde tutan yapılanmalardır. Cemile’nin herkes karşısındaki çocuksu, şımarık aldırmayan duruşu onun öz benliğiyle hareket ettiğinin göstergesidir. Don Guyez geleneklere bağlılığından dolayı kendinde öz benlik şuru tam olarak gelişmemiş ve şekilde kalmıştır. Bu yüzden Don Guyez, geleneklerinde aydın, ancak aşta yenik bir karakterdir. Kendilik şuuruna eremediği ve şekilden çıkamadığı için Dona Sol’un Hernani’ ye gitmesini bir yenilgi olarak kabul eder ancak yenilgiyi kabul edemez. Nietzsche’ye göre insanda var olan aşağı karakterler yüceltilerek yukarı da çıkarılabilir. Don Guyez bu noktada kendinde var olan karakteri yüceltememiş hatta daha aşağı çekmiş ve yenilgisini şeytani bir eyleme dökmüştür. Aslında Don Guyez şeytaniyetle karakterini yüceltmıştır. Hernani’nin ve Dona Sol’un ölümüne sebep olmuştur. “Nesnenin uğruna yapılan hiçbir şeyde vicdanın hükmü yoktur, aşkın acımasızlığının körlüğünde suça adım atar. Bütün durum tamamıyla tek bir formülle açıklanabilir: Nesne ego idealinin yerine konmuştur.” (Freud, 2019: 46) Olması gereken karakterinin yerine “nesneyi” koyduğu için Don Guyez, aşta kör olur ve

acımasız davranır. Don Guyez vasıtasıyla eserde aşkın gelenekler karşısındaki ayırt edici yanı vurgulanmıştır.

Danyar'ın türküsü, Seyit'te sanatta var oluş duygusunu açığa çıkarır ve resime yönelir. "Doğa'yı Danyar gibi görmeli, Danyar'ın türkülerle anlattığını ben boyalarımı anlatmalıyım, dağların, bozkırın, insanların, otların, bulutların, derelerin resimlerini yapmalıyım..." (Aytmatov, 2018: 61). Seyid'in kendilik şuuru da resimle devam eder. Seyid ile karşılaştırılacak olan şuur ise Don Carlos'un şuurudur. O da Şarlman'ın mezarı başında din ve hükümdarlık yönüyle kendinde var olanı açığa çıkarır. Dona Sol'e rağmen kıskançlık, düşmanlık gibi insani vasıfları bir kenara bırakır. Şarlman'a seslenerek kendini onaylatmak ister: "Memnun musun benden ataların en yücesi? Bir kralın zafiyetinden ne çabuk sıyrıldım değil mi?" (Hugo, 2009: 127) diyerek Hernani'yi affeder.

Aşk salt insana olan değerdir. İnsanda yer bulan aşk vatana, ülkeye, siyasete, göreve de bağlılıkla varlığını idame ettirebilir. Hernani adlı eserde Don Carlos'un aşkı Dona Sol'e olmuşsa da onun vatani için görev aşkı daha üstün gelmiştir. Don Carlos'un Şarlman'ın mezarında geçirdiği süreç Jung' un Dört Arketip adlı eserinde "dönüşüm sürecine katılım" olarak nitelendirilir. (2005: 47). "Aşkın insanı kendi içine yönelerek yüreğinin sesini dinlemeye zorlaması, insanın kendi iç özgürlüğünü keşfetmesine neden olur. Bu durum, niteliksel değişimleri önceleyecek olan bir içsel aydınlanmadır" (Korkmaz, 2015: 339). Don Carlos, Şarlman'ın mezarı başında imparatorluk aşkı ile Ramazan Korkmaz'ın bahsettiği 'iç aydınlanma'yı yaşamış ve Dona Sol'den vazgeçmiştir.

6. Vatan Anlayışı Açısından Karakterleri Karşılaştırma

Her iki kahramanda da vatan kavramı merkeze alınmıştır. Hernani hükümdar ailesinin ve memleketinin savunuculuğunu yapar. Onu yeniden ele almaya, Don Carlos ile düşmanlığa devam eder. Burada Hernani'de hırs vardır. Kendisine ve ailesine yapılan zulümlerin acısını çıkarma hırsı vardır. Ancak Danyar vatani için savaşını vermiş ve geri dönmüştür. O ise icra etmesine rağmen savaşın iyi bir şey olmadığını Seyit'e aktarır. Kahramanlar en başta şuur olarak burada ayrılırlar. Hernani dıştan bir mücadeleye içine girmişken, Danyar'ın vatan için yansımaları olan tek şey "Ey benim karlı morlu dağlarım! Milletimin, ecdadımın toprağı!.." diye söylediği yanık ve içli türküsüdür. O vatani içsel olandan dışa aktarmıştır. Yani Danyar'ın vatan sevgisi şekilde kalmamıştır. Bu türkü Seyid'i o kadar etkilemiştir ki, Seyid "Gördüğüm ve duyduğum her şeyde Danyar'ın sesi geliyordu sanki kulağıma." (Aytmatov, 2018: 51) demekten kendini alamamıştır. Seyid'in ilk kendilik şuurunu "İşte o zamanlar ilk defa içimde bir şeyin, ad veremediğim ama zaptedilmez bir şeyin uyandığını hissettim"(Aytmatov, 2018: 53) cümlesiyle başlar.

"Beni çok şaşırtan şey, bu türkülerin melodisindeki coşku, tutku ve yakıcılık idi. Buna nasıl bir ad vereceğimi bilmiyordum. Bugün de bilemiyorum. Bu yalnız bir ses miydi, yoksa onun yüreğinden taşan daha önemli başka bir şey mi? Ya da, dinleyeni böyle bir coşkuya düşüren, en gizli düşünceleri uyaran bir şey mi?" (Aytmatov, 2018: 48).

Söylenen vatan türküsü Seyid'in sözleriyle, çalışmada üzerinde durulan içerdeki ve dışardaki vatan hususu açısından onaylar niteliktedir. "Çünkü ondaki o engin vatan aşkının ifadesi olan ilhamlı müziği de Danyar, Cemile için söylüyordu. O türküsünde Cemile'yi söylüyordu" (Aytmatov, 2018: 60).

Danyar'ın söylediği türküde;

"Ey benim karlı morlu dağlarım!

Ey benim beşiğim, benim vatanım!..." (Aytmatov, 2018: 47) diye söylerken sahiplendiği vatan kadınıdır, Cemile'dir. Danyar, dışsal bir mekân olan vatan kavramının tamamlanmasını savaşa giderek sağladı. Ancak içindeki vatan Cemile idi. Ona böyle bir vatan türküsü yaktı.

"Belli bir zaman içerisindeki özelemleri sembolleştiren bir melodi, içerisinde bulunan ayrı tonlar kadar gerçektir. Ve epik bir şiir temel güdülerimizin doyumunu için her nasılsa kendimizi ifade etmemiz kadar gerçektir. Kültürel ürün, ister standart bir sözlükte yerleşmiş bir sözcük, ister bir melodi veya mülkiyet konusunda bir kural olsun, insan etkileşimlerinde işlev gördüğü süre boyunca anlamlı bir gerçekliktir" (Şerif, 1985: 51).

Türkü, Cemile ve Danyar'ın birbiri arasında etkileşim sağlayan anlamlı bir gerçeklik olarak eserde yerini almıştır. Bu türkü, Danyar için Cemile'ye görünen ardındaki görünmeyenin hitabıdır. Hernani ise vatan ve kimlik mücadelesini dağlarda, ormanlarda savaşarak, soyluluğu adına verir. Don Carlos'a karşı bu duruşundan dolayı tıpkı Danyar'da olduğu gibi tamamlanmışlık kazanır. Ancak Don Carlos tarafından şövalyelik unvanı almasıyla kendilik bilinci dışardaki vatanda kalır. Onu Dona Sol'a kavuşamamaya iten de kendilik şuuruna eremeyişidir. Kendine ermeyen her yere, her şeye uzaktır. Dona Sol onun yanında da olsa aşkları tamamlanamaz. Hernani'nin var saydığı ve soyluluğu bakımından

kazandığını sandığı kimliği onu düğün gününde ikinci bir kimlik kavgasına iter. Bu “ol” ma noktasında Hernani karakterinin eksik kalışını ifade eder.

7. Etik ve Ahlak Bakımından Karşılaştırma

Seyid ve Don Carlos, eserlere evrensel bakış açısıyla bakmamızı sağlamaları açısından denkleştirilebilir. Seyid, abisinin eşi olmasına rağmen Cemile’nin kaçma eylemine kadar tarafsızca yön verirken, bir zafiyette bulunmadan Cemile ve Danyar’ın aşklarına karşı dengeli davranabilmiştir. Aynı şekilde Don Carlos, Dona Sol’e zaafı sevgi yönünde olmasına rağmen onların kavuşmasına izin verir. Hernani’yi şövalye olarak taçlandırıp kendindeki üstün karakteri de ortaya çıkarmış olur. Seyid ve Don Carlos eserlerin temel anlam verilerine yön veren karakterlerdir.

Yazılan eserler toplumdan bağımsız değildir. Üstelik toplum düzenine karşı duruş içerir. İki kaleminden doğacak idraki yükselişler için çatışmalara ihtiyaç duyulur. Bu yüzden gelenekler de okuyucu açısından bireylerin kendiliklerinde çatışma oluşturulması için kullanılan unsur olmuşlardır. İki eserde de geleneklere sıkı sıkıya bağlılık vardır. Hernani’de, Don Guyez’in evine düşman olarak gelen Tanrı misafirine (Hernani) zarar vermemesi, onu Don Carlos’a teslim etmemesi onun geleneksel anlayışını ortaya koyar. Cemile’de ise Seyid’in saygı unsuru içeren şu ifadelerinde yine gelenek ile karşılaşmıştır:

“Ayrı ailelerden olsaydık ona herhalde Cemile derdim, ama ağabeyimin karısı olduğu için cene (yenge) diyordum. O da kiçine-bala (küçük çocuk) diye çağırırdı. Oysa ben artık küçük bir çocuk değildim ve aramızdaki yaş farkı da büyük değildi. Ama avılda adet böyledir. Gelinler kocalarının küçük kardeşlerini “kiçine-bala” ya da “kaynım” diye çağırırlar” (Aytmatov, 2018: 10).

Bu ifadeler, romantizm akımının doğmasına sebep olan ihtiyaçları karşılaması ve eserlerde buna yer verilmesi bakımından önemlidir.

Danyar’ın türkü söylediği esnada Cemile’nin onun omzuna yaslanmasına şahit olan Seyid onlar için “Ama bambaşka iki insan olmuşlardı. Harikulade mutlu iki insan” (Aytmatov, 2018: 60) yorumunu yapar. Cemile ve Danyar’ın aşkıyla, geleneklerin, tabuların dışında daha gerçek bir dünyanın olduğunu fark eder. Bu yüzden Cemile’nin Danyar ile gidişi onu rahatsız etmez.

Dona Sol’un amcası ile nişanlanmış olması tiyatronun başında verilmiş ancak hiçbir yargı yazar tarafından yapılmamış ve bunun değerlendirmesi okuyucuya bırakılmıştır. Victor Hugo’ya göre “Toplumu olduğu kadar, sanatı da yenileyen özgürlük ilkesidir” (Tanili, 2007: 80). Yazar özgürlüğü, tiyatronun başında nişan eyleminin olmasını bilinçli bir şekilde vererek ifade etmiştir. Dona Sol’un amcası ile nişanlanması ahlaka aykırıdır. Ancak Victor Hugo romantizm ideolojisini de harekete geçirmek, şuuruları sorgulamaya davet etmek açısından böyle bir kurguya yer vermiş olabilir. “Eserde halk yoktur. Oyun, bireylerin arasında döner dolaşır ve onların yazgısı söz konusudur” (Tanili, 2007: 77). Halkın oyunda olmayışının sebebi toplumsal değer yargılarından eseri muaf tutmaktır.

Etik ve ahlak birbirine benzer gibi gözükse de birbirinden farklı kavramlardır. Etik evrensel iken, ahlak daha yereldir. Etik belli kuralları baz almaz iken ahlak, örf, adet ve gelenekten yana kurallar oluşturur. Dolayısıyla, Cemile ve Danyar aşkı ahlaka aykırı iken sebeplerin geçerliliği bakımından etik ve evrenseldir. Hernani ve Dona Sol aşkı da başlangıçta ahlaka aykırılığın içinde ikinci bir ahlaki sorgulayış olarak yerini almıştır. Ancak daha sonra hem ahlaka, hem etiğe uygun olarak genelleşir.

“Eğer kişi, kökenine, çevresine, sınıfına, pozisyonuna bakıldığında veya geçerli bakış açılarıyla karşılaştırıldığında beklenenden ve alışılmış olandan daha farklı düşünüyorsa, özgür ruh olarak adlandırılır. O tamamen istisnadır: bağımlı ruhlar kuraldırlar; İkinciler, özgür ilkelerinin kökeninin ya fark edilme gereksiniminden kaynaklandığını açıklayarak ya da kişinin özgür davranışlarından kuşku duyulacağını, yani yaptıklarının toplumu bağlayan ahlaka uyumadığını belirterek onu kınarlar” (Nietzsche, 2018: 187).

Danyar, çevresindeki herkesten daha farklı bir duruş ve davranışa sahip olduğu için özgür bir ruhtur. Cemile de bulunduğu toplumdan farklı davranışlarıyla, bir kadın olarak alışılmışın dışında yaşayarak özgür ruh tanımı içerisine girmektedir. Ancak kendilik duruşunu fark edebilmesi Danyar ile karşılaşmasıyla olmuştur. Cemile’nin Danyar ile gitmesi topluma aykırı gözüken, toplumun yargıladığı, kınadığı bir durumdur. Yani ahlaka aykırıdır. Ahlak, toplum yapısı ile eşdeğer şekilde meydana gelmiştir. Ancak özgür ruhlar, bütünü her ne kadar kapsayıcı, kucaklayıcı anlayışta olsalar da toplum içinde yer edinemezler. Topluma kendilerini ait hissedemezler. Bu durum bireyin kendiliğinden ahlak kavramını sorgulamasına sebep olur. Ait olmadığını hissettiği bir bütünün değerler karşılığı olan ahlaka uyum sağlama alışkanlığı yerini ahlaka karşı koymaya bırakır. Eserde özgür ruhlu kahramanların ahlaka karşı

koyma durumlarında, herhangi bir sözsel ifadeden ziyade eylem içeren davranışlar vardır. “Karşılıklı sevgi tomurcuğunun açmasına engel olan psikolojik ya da toplumsal bütün nedenler, dünyanın yaşamış olduğu ve hala da yaşadığı büyük kötülüklerdir.” (Russell, 2016:137.) Eylem, sözün ve fikirlerin senedi nispetinde davranış olarak açığa çıkar. Bu bireyin güven duygusunu da kamçılar. Kahramanların aşk için ve kendi özgür ruhlarını korumak, bunun devamını sağlayabilmek için ahlaka karşı koyan eylemleri, onların bireysel devrimleridir. Bu davranışlar kahramanların kendi aralarında gerçekleştiği için onların dili olup konuşma vasfını yerine getiren Seyyid’ dir. Seyyid, kahramanların bireysel devrimlerindeki sessizliği duyabilecek bir başka özgür ruhtur. Bu yüzden onları anlamaları daha kolay olmuştur. Eserin evrensel algıya geçebilmesini özgür ruhu ile Seyyid sağlamıştır.

8. Son Kurgusu Üzerine Karşılaştırma

Cemile hikâyesinde Danyar’ın zengin ruhu, “Fırçayı her vuruşumda Danyar’ın türküsü çınlasın! Fırçayı her vuruşumda Cemile’nin yüreği çınlasın!” (Aytmatov, 2018: 80) ifadeleriyle Seyyid’de sanatın icrasıyla açığa çıkar. Cemile ile sanat, eserin sonunda birleştirilmiştir. Yokluk bilincinin sesini sanat ile sonsuz olarak, sanatla, sanata ve yokluğa yeniden iade eder. Cemile ve Danyar’ın hikâyesi de zirveleştirilerek sonsuzun kucacağına bırakılır.

Freud’a göre “ego ideal tarafından ağır bir şekilde kınanıyor. Nesneye yönelik saldırılar ve kınamalar daha sonra melankolik bir şekilde kendini suçlama biçimini alıyor” (2019: 64). Don Guyez kitabın sonunda bu ego ile karşı karşıyadır. Hernani ve Dona Sol’e zehir içirerek saldırı gerçekleştirir. Ancak bu da onu tatmin etmez ve bu kez saldırıyı kendine yönlendirir. Bir açıdan kendini şeytan olarak benimsemesi onun olumsuz farkındalığı da olsa Freud’a göre bu, egonun ego idealine karşı sürekli olan isyanıdır. Don Guyez tamamlanmamış, ego idealine ulaşamamış bir kişiliktir.

SONUÇ

Aşk insanın zayıflığını değil iradesini ortaya çıkarması gereken olgunluk sürecidir. Cemile kendi iradesiyle gerçek olan aşkın peşinden gitmiştir. Cemile hikâyesinin Louis Aragon tarafından “dünyanın en güzel aşk hikâyesi” olarak nitelendirilmesinde Seyit’in bakış açısının masumiyetine indirgenmesi, Seyit’in soluklarıyla bu hikâyeyi aktarmasının önemi büyüktür. Cengiz Aytmatov’un eserlerinde evrensel temalı konular realistik bakış açısıyla ele alınmış olsa da insanlığın içe dönüşüne sebep olacak sorgulamalar ve algılar eşliğinde duyguları işlediği için romantizme de dokunmuş ve eserleri nitelik açısından bu şekilde yüceltilmiştir.

Kadın karakterler karşılaştırıldığında kültürel ve çevresel farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Cemile doğanın içerisinde cesur biri olarak kendini var ederken, Dona Sol insani yapılanmanın ve kültürün etkisiyle daha kırılabilir bir yapıya sahiptir. Ortak noktaları ise aşklarını kendi özlerinde fark edebilmiş olmalarıdır. Bu durum onların hangi durum ve çevre içinde olursa olsun özleriyle yaşadıklarının göstergesi sayılabilir.

Erkek karakterler karşılaştırıldığında kıskançlık ve sahip olma konusunda farklılıkları tespit edilmiştir. Hernani, Dona Sol’u kıskanırken, Danyar Cemile’ye karşı kıskanç bir tutum sergilemez. Hernani kaybetme endişesi yaşarken Danyar kendi merkezinde kalabilmeyi başarmış bir karakter olarak çizilmiştir.

Vatan anlayışı açısından da kahramanların farklılıkları söz konusudur. Danyar, vatan anlayışını olgunluk düzeyine taşıyabilmişken, Hernani savunma güdüsünde olduğu için yeterli olgunluk düzeyine ulaşmamıştır. Danyar, sesiyle ve sevgisiyle Cemile’yi vatan bilmişken, Hernani varlık alanı olan vatani sevgiye taşıyamamıştır.

Mekân bakımından her iki eserde de kahramanlar fizikten doyuma ulaşmış dışına çıkarak metafiziğe duydukları arzu çerçevesinde aşklarını genişletmiş ve aşklarına sahip çıkmışlardır. Cemile’nin metafizik üzerinden yürüttüğü aşkı yaşama yayarken, Dona Sol ölüm ötesi yaşama aşkını yayma tercihiyle bulunmuştur.

Eserlerin son kurguları da farklılıklar içermektedir. Cemile ve Danyar’ın aşkı Seyyit’in sanatı vasıtasıyla yaşamaya devam ederken, Hernani ve Dona Sol’un aşkı ölümlü taçlandırılmıştır.

Kahramanların aşk bakımından farklı yönleri tespit edilmiştir. Danyar özgürlüğünü aktarabildiği ve yaşayabildiği bir aşk yaşar. Hernani ise mevkisel özgürlüğünü yeniden kazanmaya çalışır içerisindedir aşkı ile bu mücadelesini birleştirir aşkında özgür kalmaya çalışmıştır. Cemile evlidir ve evlilik eşe bir anlamda söz ahdidir. Cemile, toplumdaki yapısız çizgilerin, tabuların her birini görmezden gelmiş, cesaretini bir son ile değil oluşturulmuş bütün düzene karşı kalbinin yolundan gitmeyi tercih etme cesareti göstererek ‘son’ olmayan bir aşka yürümüş ve kendilik şuurunda zirvesini gerçekleştirmiştir. Bu

bakımdan eserde aşk açısından etik, toplum bakımından ahlak anlayışı paralel olarak verilmiş ve eserler aracılığıyla yazarlar ahlak anlayışını sorgulamaya gitmiştir. Eserde kahramanların aşkları için farklı meselelerde ortaya koydukları cesaret, onların aşk için yüceliğe ulaşmalarını sağlayan ortak husustur.

KAYNAKÇA

- Aytmatov, C. (2018). *Cemile*, (Çev. Refik Özdek). İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Hugo, V. (2009). *Hernani*, (Çev. Gülay Otkar Ural). İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.
- Freud, S. (2019). *Grup Psikolojisi ve Ego Analizi*, (Çev. Büşra Yücel). Ankara: Alter Yayınları.
- Korkmaz, R. (2015). *Yazınsal Okumalar*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Fromm, E. (2014). *Sevginin ve Şiddetin Kaynağı*, (Çev. Yurdanur Salman). İstanbul: Payel Yayınları.
- Tanili, S. (2007). *Çağdaşımız Victor Hugo Bir Dâhinin Portresi*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Lauster, P. (2000). *Aşk ve Aşkın Psikolojisi*, (Çev. Nurettin Yıldırım). Ankara: Doruk Yayıncılık.
- Nietzsche, F. (2018). *İnanca Pek İnanca*, (Çev. Mert Hüseyin Ergül). İstanbul: Erasmus Yayınları.
- Osho. (2008). *Korku*, (Çev. Merve Duygun). İstanbul: Butik Yayıncılık.
- Osho. (2006). *Ego-Yanılsamadan Kurtulmak*, (Çev. Sangeet). İstanbul: Ganj Yayınları.
- Osho. (2015). *Özgürlük-Kendin Olma Cesareti*, (Çev. Sangeet). İstanbul: Ganj Yayınları.
- Campbell, J. (2013). *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, (Çev. Sabri Gürses). İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Şerif, M. (1985). *Toplumsal Kuralların Psikolojisi*, (Çev. İsmail Sandıkçıoğlu). İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Jung, C.J. (2005). *Dört Arketip*, (Çev. Zehra Aksu Yılmaz). İstanbul: Metis Yayınları.
- Girard, R. (2013). *Romantik Yalan ve Romansal Hakikat*, (Çev. Arzu Etensel İldem). İstanbul: Metis Yayınları.
- Russell, B. (2016). *Mutlu Olma Sanatı*, (Çev. Yunus Sağlamtürk). İstanbul: Say Yayınları.
- Beauviour, S. (1993). *Kadın-İkinci Cins*, (Çev. Bertan Onaran). İstanbul: Payel Yayınevi.

